

Admir Muratović*JU Behram-begova medresa u Tuzli*

JEZIČKO-STILSKA KARAKTERISTIKE MEVLUDA HAFIZA SEIDA ZENUNOVIĆA

Sažetak

U radu smo protumačili etimologiju lekseme *mevlud*, semantički je opisali, ukazali na polisemičnost ove lekseme u bosanskome jeziku; *naziv za prigodne vjerske manifestacije*, te *naziv za zbirke pobožnih pjesama*. Također smo se osvrnuli i na ulogu mevluda u bošnjačkoj tradiciji, povode organiziranja ovakvih programa, razvoj mevluda kao posebnog književnog žanra kod Bošnjaka, te smo ilustrirali mevludske spjevove na bosanskome jeziku i njihove autore, među kojima je i hafiz Seid Zenunović iz Koraja (1875–1932).

Esencijalni dio rada predstavlja analiza jezičko-stilskih osobnosti Zenunovićevog mevluda, nastalog 1929. godine na arebici, u izdanju Islamske dioničke štamparije u Sarajevu, te kontrastiranje sadržaja i jezika ovoga izdanja s nekim kasnijim njegovim izdanjima priređenim na latinici.

Posmatrajući mevludski tekst hafiza Zenunovića u kontekstu vremena njegovog nastajanja, potvrđujemo da je imao istančan osjećaj za svoj jezik, da je bio naglašenoga lirskog senzibiliteta. Neka odstupanja od standardnoga jezika samo su djelimično rezultat utjecaja kolokvijalnoga govora područja na kojem je autor živio, a više su u svrsi stilogenosti teksta, odnosno njegove metrike.

Ključne riječi: bosanski jezik, jezik, mevlud, program, mevludski spjev, mevludske zbirke, književni žanr, arebica, latinica, stil(ogenost), metrika

Mā ‘in madaḥtu Muḥammadan bi maqālātī lākin madaḥtu
maqālātī bi Muḥammadin (Hassan ibn Tābit).

يَتْلَا قَمْبِ اَدَمَّ حُمْ تُخَدَمَ نَا اَم
دَمَّ حُمْ بِي تَلَا قَم تُخَدَمَ نَا اَم
(تَبَاثُ نَب نَاسِح)

Ja nisam svojim tekstom učinio boljim Muhammeda,
nego sam svoj tekst učinio boljim Muhammedom (Hasan
ibn Sabit).

1. Uvod

Leksema *mevlud* arapskoga je porijekla, a u naš jezik ušla je posredstvom turskoga jezika. Derivirana je iz glagola *walada* – *yalidu*: roditi (وَلَدَ - يَلِدُ). Oblik *mawlūd* (مَوْلُودٌ) particip je pasivni navedenoga glagola, u značenju *onaj koji je rođen*, odnosno *novorođenče*, *dijete*. Ovaj oblik rjeđe se u arapskome jeziku koristi u značenju *rođenje* (Poslanika, a.s.) u odnosu na oblik *mawlid* (مَوْلِدٌ) (Muftić 1997: 1669). U turskome jeziku koristi se i oblik *mevlit(-di)* (Đinđić i dr. 1997: 692), ali i oblik *mevlüt* (<https://www.mevluthediyeliklerimiz.com>, dostupno 23. 03. 2025.), te oblik *mevlüt (-dii)* (Smailović 2003: 260).

Uloga mevluda u tradiciji muslimana je neprocjenjiva. Ovakvim programima muslimani izražavaju posebno poštovanje Muhammedu, a.s., obilježavaju njegov rođendan (12. rebiul-evvel). Također, brojni su i drugi razlozi organiziranja mevluda kod Bošnjaka: sklapanje braka, rođenje djeteta, sunećenje, useljenje u novu kuću, zaposlenje, mevludi povodom odabranih noći, nastupanja nove hidžretske godine, ali i mnogi drugi povodi koji unose veselje u muslimanske porodice i njihove domove. Mevlud nije samo naziv za navedene prigodne manifestacije, nego je to naziv i za zbirke pobožnih pjesama koje se na takvim skupovima uče. Ovakvi programi, odnosno spjevovi ne predstavljaju ekskluzivnost muslimana na ovim prostorima niti je to produkt ili isključivo praksa ovoga ili skoro minulih vremena. Istina, u organiziranju mevluda ovdašnji muslimani pokazuju entuzijazam kakav sljedbenici iste vjere ne pokazuju gotovo nigdje drugdje u svijetu. No, Poslanika, a.s., su određenim rimovanim sadržajima hvalili i njegov djed i njegov amidža, još dok je bio dijete; prije negoli je postao poslanik. Isto su činili i njegovi prijatelji – ashabi i iz redova ensarija i iz redova muhadžira, u doba poslanstva. Muhamed, a.s., je imao i svoje pjesnike: Hassan ibn Sabit, Ka'b ibn Malik i Abdullah ibn Revvaha (Hassan ibn Tābit, Ka'b ibn Mālik, 'Abd Allah ibn Rawwāha), čija je zadaća bila

da hvale Poslanika i muslimane, a grde i osuđuju tadašnje neprijatelje islama. Tako Jusuf Džafić u svome radu „Najpoznatiji mevludi na arapskom jeziku do 1918. godine“ navodi čak 226 mevluda priređenih na arapskome jeziku do godine naznačene u naslovu rada.¹

2. Razvoj mevluda kod Bošnjaka

U prošlosti je bilo više autora koji su nastojali popisati mevludske zbirke nastale na bosanskome jeziku. Posljednji takav popis sačinio je Halid Bulić u svome radu „Razvoj mevluda na bosanskom jeziku“. Istražujući svu dostupnu literaturu koja tretira ovu tematiku, autor je naišao na čak 25 imena autora mevludskih spjevova na bosanskome jeziku: Salih Gašević, Musa Ćazim Ćatić, Arif Sarajlija Brkanić, Safvet-beg Bašagić, Seid Zenunović, Muhamed Spužić, Muharemag Dizdarević (poznat kao Muhamed Rušdi, napisao dva mevluda), Nazif Šušević, Mahmud Džaferović, Ali b. Abdullah Ali Bosnavi, Tahir Popov, Šemsudin Sarajlić, Hamdi ef. Sirčo, Vehbija Hodžić, Rešad Kadić, Ešref Kovačević, Mehmed Mahmutović, Ismail Selimović, Ibrahim Proho, Husnija Suša, Seid Aščić, Mustafa Jelovac, Meho Hasanović, Esad Bajić i Džmeludin Latić.²

No, i ovaj, ali i sve druge popise treba uslovno posmatrati, nikako kao neku konačnu, zaokruženu verziju. Naime, sve mevludske zbirke nisu imale istu sudbinu – nisu doživjele jednaku popularnost i rasprostranjenost. Neke su ostale u formi rukopisa, nisu štampane (ili nam nije poznato da su štampane). Izvjesno je da su takve priređivane samo za internu upotrebu³, te je do njih izuzetno teško pa i nemoguće doći. Dalje, s obzirom na to da *mevlud* sadržajno i tematski predstavlja kanoniziran tekst, pitanje je da li se neki takvi spjevovi, iako naslovljeni sa *mevlud(ski)*, mogu uistinu smatrati mevludom; jesu li ispoštovali ranije determinirane tematske i sadržajne zahtjeve. S druge strane, neke zbirke, iako svojim naslovom ne pretendiraju da budu mevludi, temama koje obrađuju svakao bi to mogle biti.

1 Jusuf Džafić, *Najpoznatiji mevludi na arapskom jeziku do 1918. godine*, oktobar 2020. godine, www.behrambeg.ba (dostupno 23. 03. 2025.).

2 Halid Bulić, „Razvoj mevluda na bosanskom jeziku“, u: Bulić, Halid, *Nove teme iz lingvističke bosnistike*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla, 2019, str. 199–216.

3 Admir Muratović, „Mevlud kao riznica jezičkih podataka“, *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, br. 11 – 12, novembar – decembar, Sarajevo, 2016, str. 1063–1075.

Autor Halid Bulić *mevlud* tretira kao zaseban književni žanr, koji je, po njemu, izuzetno malo naučno obrađen; mnogo više mu je pristupano s vjerskog i običajnog aspekta. Prema Buliću, *mevlud* kao književna vrsta postoji više od 140 godina, s obzirom na činjenicu da je Gaševićev mevlud prvi koji je 1879. godine (1296. po H.) nastao na bosanskome jeziku.⁴ No, autor Emrah Seljaci je široj javnosti studijom *Mevlud-i šerif*⁵ predstavio do sada nepoznati rukopis Gaševićevog mevluda iz 1873. godine, koji je autograf – lično ga je Gašević napisao, a čuva se u arhivi Medžlisa Islamske zajednice Bijelo Polje.

I prije Gaševića je bilo Bošnjaka koji su se interesirali za sricanje mevludskih spjevova, istina, ne na bosanskome jeziku. Prvi od njih je Ali-dede Bošnjak, koji je mevlud na turskome jeziku spjevao još u 16. stoljeću, pod pseudonimom *Harīmī*.⁶

Neki će prigovoriti da Gaševićev mevlud ne predstavlja originalan tekst, da predstavlja svojevrsni prepjev čuvenog mevluda Sulejmana Čelebija, sačinjenog na osmanskome jeziku, umanjujući njegovu vrijednost, pri tome zanemarujući činjenicu da su i mnogi drugi mevludski tekstovi nastali pod direktnim ili indirektnim utjecajem Čelebijevog mevluda. No, pored jezičko-estetskih osobenosti, vrijednost Gaševićevog mevluda se ogleda u činjenici da je to prvi mevlud na našem maternjem jeziku. Sve do tada muslimani na ovim prostorima svečanosti mevluda u džamijama i u svojim domovima izvodili su na turskome jeziku. Od tada se izvođenje svečanosti mevluda čini na bosanskome jeziku (v. i up. Muratović 2014: 18–20). Ono što je zanimljivo jeste da inicijativa za sačinjavanje mevluda na bosanskome jeziku nije potekla iz velikih centara koji obiluju intelektualcima i ulemom (Sarajevo, Skoplje, Novi Pazar i sl.), nego iz periferije, s kolašinskog (Kolašin) područja:

Moliše me kolašinski prviši

„Nama mevlud bosanski napiši (...)

Drugi jezik mi lijepo ne znamo (...)

bosanski nam gradi mevlud molimo.“⁷

4 Halid Bulić, *Ibidem*.

5 Emrah Seljaci (2022): *Mevlud-i šerif – Uvodna studija, transkripcija teksta i tumač*, NVO „Kalem“, Bijelo Polje.

6 Sait Š. Šabotić (2022): Recenzija rukopisa *Mevlud-i šerif – Uvodna studija, transkripcija teksta i tumač*, priredio: Emrah Seljaci, NVO „Kalem“, Bijelo Polje.

7 *Zbirka mevluda*; Sve stvoreno učini se veselo (1990): Predsjedništvo Udruženja islamskih vjerskih službenika u SR BiH, Sarajevo, str. 47–48.

3. Mevlud Korajca Zenunovića

Mevlud autora hafiza Seida Zenunovića nastao je 1929. godine na arebici, u izdanju Islamske dioničke štamparije u Sarajevu. Spada u kraće mevlude. Sastoji se od sljedećih poglavlja: *Predgovor*, *Rođenje Muhammeda alejhi-s-selama* i *Dodatak Mevludi-šerifu*. *Predgovor* se sastoji od 15 distiha, *Rođenje Muhammeda alejhi-s-selama* od 82 distiha i *Dodatak Mevludi-šerifu* od 23 distiha.

U nekim drugim zbirkama pojedini dijelovi Mevluda su izostavljeni prilikom prepisivanja, uređivanja i sl. S druge strane, neki priređivači Zenunovićevog mevluda navode da se njegov *Predgovor* i esencijalno poglavlje *Rođenje Muhammeda alejhi-s-selama* sastoji od više distiha (16 / 84 distiha). Vjerovatno su ubrajali i dovu i salavate, koje bi ipak trebalo posmatrati odvojeno, koji se ne uklapaju u formu distiha i jedanaesterca u kojem je Mevlud sročan.⁸

Mnogi autori mevluda osjećaju potrebu da istaknu svoje porijeklo, mjesto u kojem su živjeli i djelovali, svoju povezanost s Bosnom, odnosno jezik na kojem su pisali mevludski tekst – pored vjerskih ideja, „prisutna je *patriotska* ili *zavičajna* ideja“⁹.

Za ime koji budu pitali,
Hafiz Seid Zenunović Korajli.¹⁰

Analizom teksta Mevluda evidentirano je sljedeće:

- povremena odstupanja od standardnoga jezika u vezi sa zamjenom glasa *jat* (ê): *b'jela, Bož'jega, Božju, cv'jeća, izn'jeti, pov'jenog, svijetlo, svijetsko, sv'jeta; sv'jetla (noć), tijem, umr'jeti, Vel'koga, zv'jezde;*
- dominantna upotreba *krnjeg* infinitiva: *donosit, molit, orosit, pisat, plakat, rezat, rodit, učit, vidjet;*
- ispadanje (redukcija) i sažimanje (kontrakcija) vokala u svim pozicijama riječi: *'vako, (na) 'vom, dvades'toga, tol'ko, vel'ku, al', neg',*

8 I prvi naš mevlud, hafiza Saliha Gaševića, kao i mnogi drugi kasnije, napisani su u jedanaesterцу, u *remel* metru (fâilâtun fâilâtun fâilun), sa cezurom poslije četvrtog i osmog sloga, po uzoru na čuveni mevlud Sulejmana Čelebija. No, ako bi se išlo dalje, moglo bi se reći da ni Čelebijeve mevlud u formalnom smislu nije originalan. On je *remel* metar preuzeo iz arapske književnosti (v. Behlilović 1915: 26).

9 Halid Bulić, (2015): „*Mevludi na bosanskom jeziku*“, u: Begović, Filip Mursel (ur.), *Stav*, br. 42, Sarajevo, str. 56–58.

10 *Zbirka mevluda*; Sve stvoreno učini se veselo (1990): Predsjedništvo Udruženja islamskih vjerskih službenika u SR BiH, Sarajevo, str. 96.

nit', svak', viš', dvan'estoga, k'o, doš'o, napis'o, plak'o, podvuk'o, pomog'o, rek'o;

- ispadanje konsonanta: *ja'nje*;
- pojavljivanje vokala *a* u finalnoj poziciji riječi: *žeda* (žed)¹¹;
- upotreba kolokvijalizama, arhaizama ili arhaičnih morfoloških oblika leksema: *imade* (ima), *istom* (tek), *jeda* (valjda), *kamara* (gomila), *panuo* (pao), *viš* (iznad), *znade* (zna) itd.
- zamjena afrikata *đ* njegovim parnjakom *dž*: *ledža, rodžen, žedža*;
- zamjena afrikata *č* njegovim parnjakom *ć*: *bašći, obućen*;
- upotreba arhaičnog izraza *najvoli* (*najviše voli*) – glagol upotrijebljen u superlativu što inače nije karakteristika glagola, nego nekih drugih vrsta riječi (prijedlozi i prilozi);
- upotreba malofrekventnih, stilski markiranih leksema: *bahat, oćutkujem, šapori, vrgoh, zatrnja* i sl.
- upotreba nekih od njih u nekom drugom značenju, u *neuobičajenim* kombinacijama s drugim riječima: *oćutkujem neki bahat* / čujem neki bahat (oćutkivati: *prećutati, prećutjeti, prešutjeti*)¹², *vrgoh uho* / načulih uho (vrgnuti: *baciti, odbaciti, metnuti, staviti*).

Sasvim je vjerovatno da su upotreba krnjeg infinitiva (*molit*), sažimanje samoglasničke grupe *-ao* na kraju riječi u gl. prid. rad. muškoga roda (*plak'o*), korištenje pojedinih arhaičnih morfoloških oblika leksema (*panuo*), upotreba leksema s izraženim stilskim vrijednostima (*vrgoh*) i sl. odraz autorovog dijalekta, odnosno utjecaja narodnoga govora podneblja u kojem je živio. Neke lekseme ili oblici leksema predstavljaju jezičku distinktivnost uvjetovanu idiolekatском inovativnošću autora¹³ ili je, pak, sociološki uvjetovana, s obzirom na činjenicu da autori mevluda „predstavljaju društvenu grupu nastalu na istim osnovama: obrazovanju, profesiji, svjetonazoru, interesovanju, interesima i sl. Njihova jezička realizacija predstavlja vertikalnu stratifikaciju, sociološki je motivirana. Svoju jezičku distinktivnost zvanu sociolektima manifestiraju i kroz korištenje specifične orijentalne leksike, njima svojstvene (...)“ (Muratović 2025: 48–49).

No, mnogo je izvjesnije da je razlog Zenunovićevih navedenih jezičkih osobenosti metrička norma u koju je bio dobrano upućen te koju je dosljedno

11 U istom obliku je ovu riječ i Gašević upotrijebio u svom mevludu. Pored nje vokal *a* u finalnoj poziciji javlja se i u riječi *rād* (adj.): *rada i žeda* (rad i žed).

12 Istina, i danas možemo čuti da se ova leksema koristi u ovom značenju: *Ćutim vijesti / Slušam vijesti* (M. A.).

13 V. i up. navedeno u fusnoti 11.

slijedio. „Svi mevludi, pa i ovaj čiji jezik proučavamo, sročeni su iz rimovanih distiha. (...) Posebno je bilo nužno poštivati zakonitosti metrike mevluda, jer je njegov tekst osim za recitiranje, namijenjen i za pjevanje; kako pojedinačno, tako i horsko“ (Muratović 2014: 51). Birana riječ ili morfološki oblik riječi u vezi je s riječju u nizu, u kontekstu. Autori su na taj način nastojali postići željenu rimu, potrebni broj slogova, odnosno ekspresivnost i argumentiranost svoga izraza.

3.1. *Usporedba arebičnog i latiničnog izdanja*

Ranije smo naznačili da je mevlud hafiza Zenunovića u nekim zbirkama reducirana, manje ili više. Osim toga, evidentne su situacije i sadržajnih promjena: zamjena riječi njenim sinonimom, zamjena arhaične riječi njenim aktuelnim ekvivalentom, pravopisne prilagodbe i sl. Iako je u fusnoti na 93. stranici zbirke *Sve stvoreno učini se veselo* naglašeno da je *Tekst preuzet iz Mevluda* u izdanju *Islamske dioničke štamparije, Sarajevo, 1929. (1348) godine*, ipak su i u njemu primijećene neke izmjene i prilagođavanja u odnosu na originalni arebični tekst Mevluda spomenutog izdavača i godine izdanja:

(...) koje slič *kao* janje bijelo < (...) koje slič *poput* janje bijelo;
Umirući on je nas *doživao* < Umirući on je nas *vikao*;
Ali, *jâda* mene Allah posluša < Ali, *jeda* mene Allah posluša.

Na naslovnoj strani arebičnog izdanja Zenunovićevog spjeva ispod naslova na arapskom – *Mevlud*, nalazi se i dodatak / tumačenje na bosanskom jeziku „ili rođenje najvećeg i posljednjeg Božijeg poslanika Muhammeda alejhisselama“. S naslovne strane Mevluda iz Zbirke bosanski dio je izostavljen. Na naslovnici arebičnog izdanja hafiz Seid Zenunović naveden je kao osoba koja je *sastavila* i *skitila* tekst Mevluda (sastavio i skitio). U latiničnom izdanju Zenunović je *sastavio*, ne i *skitio* Mevlud. U arebičnom tekstu uzročni prilog *zato* i nenaglašeni oblik nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* u 2. licu plurala *ćete* napisani su odvojeno (*za to, će te*). Sastavljeno s riječima koje slijede napisani su prijedlog *na* (*nanjeg* / na njeg), prijedlog *s* (*snjim* / s njim), te veznik *da* (*daga* / da ga). Također, mjesni priloški izraz *ovdje* napisan je bez sonanta *j* (*ovde*). U zbirci *Sve stvoreno učini se veselo* ispravljene su navedene pogreške, odnosno izvršeno je njihovo usklađivanje s pravopisnim zahtjevima. S druge strane, u spomenutoj zbirci evidentirana je jedna pogreška koja nije

karakteristika originalnog arebičnog teksta. U leksemi *svjetlo* ispred sonanta *j* nalazi se apostrof (’), ukazujući da je na tom mjestu izostavljen vokal *i*, odnosno da je došlo do odstupanja u korištenju glasa *jat* (ê). No, analiza je pokazala da se radi o imenici *svjetlo*, a ne o pridjevu *svijetao* / *svijetla* / *svijetlo*, stoga je apostrof na tom mjestu nepotreban, ništa nije izostavljeno; riječ je uredno napisana: *Al u sv’jetlu sva sam se utopila*.

U fusnoti svoga mevluda u arebičnom izdanju hafiz Zenunović napominje da će arapske riječi pisati onako kako se pišu u arapskome jeziku, a ne kao u našem, radi boljeg izgovora. Zenunović se doista i držao ove svoje napomene tokom cijeloga teksta. Jedino je prilikom pisanja riječi *ummet* pokazao nedosljednost; pisao ju je shodno principima arapske ortografije (مَّم), sa ili bez pojašnjenja njenog izgovora u fusnoti (تَمَمُّو), ali je evidentirano i bilježenje ove lekseme prema principima arapskog pisma prilagođenog fonetskom sistemu bosanskoga jezika – arebice (مَمَّوْ، اَتَمَّوْ).

3.2. *Arebica Mevluda*

Arebica kojom je pisan Zenunovićev mevlud predstavlja Čaušević (Džemaludin-ef. Čaušević) završen ranije započeti proces standardizacije arebice, koji, zahvaljujući akumuliranom iskustvu i dobroj analizi rada njegovih prethodnika na polju grafematike, nudi najbolja rješenja u prenošenju fonema bosanskoga jezika u grafeme arapskoga pisma. Arabica koju je on priredio sadrži 30 grafema. Svi grafemi su jednoslovni: monografi, monogrami, osim voakala i (ا) na početku riječi koji je digram. Arabica sadrži neke grafeme koji ne postoje u arapskome pismu. To je, upravo, posljedica prilagođavanja toga pisma našem fonetskom sistemu. Kao i u latinici, pored temeljnih grafema postoje i izvedeni grafemi; nastali od dijakritičkih znakova koji se stavljaju iznad ili ispod grafema (v. i up. Muratović 2014: 42–44). U grafiji se jednim znakom uglavnom označava jedan glas. Stoga je zanimljivo da se u Zenunovićevom mevludu koristi isti arapski grafem za označavanje i afrikata *dž* i *đ* (ج)¹⁴. Stava smo da je to samo grafijsko rješenje za izražavanje navedenog para, a ne i stvarno Zenunovićevo nerazlikovanje ovih glasova. Stav temeljimo na činjenici da Zenunovićev zavičaj nije područje gdje se ne poznaje i u govoru ne primjenjuje razlika između afrikatskih parova. Osim toga, tokom gotovo

14 Uzorak leksema koje u sebi sadrže glas *dž* je sasvim mali (dvije lekseme arapskog porijekla: *džennet* i *sedžda*), što dodatno otežava bilo koju valjanu analizu u ovom kontekstu.

cijelog teksta pravi se razlika u bilježenju drugog afrikatskog para: *č* i *ć* (osim u dva ranije navedena slučaja).

3.3. Završne analize *Korajlijevog mevluda*

Kao i drugi autori mevluda, i hafiz Zenunović u svome mevludu koristi mnoštvo orijentalizama. Neki od njih su općekorišteni u našem jeziku u to doba. Manje poznate orijentalizme tumači u fusnotama. Zanimljiva su tumačenja nekih od njih: *ummet* – šljedbenici, *soj* – narodnost, pleme, *illet* – bolest. Interesantno je da autor nudi tumačenje orijentalizma *soj*, a ne tumači značenje lekseme *boj* (tur. *stas*, *uzrast*, *veličina*), upotrijebljene u prvom dijelu istog distiha, koja je, po našoj procjeni, manje poznata od prethodne lekseme.

U Zenunovićevom jeziku zastupljen je sedmopadežni sistem. Mjestimična odstupanja od ovoga sistema: on je *nas* vikao / on je *nama* vikao, poput *janje* bijelo / poput *janjeta* bijelo u vezi su s metričkim normama mevluda. Shodno potrebama rimovanja, Zenunović koristi i kratke i duge oblike pridjeva i zamjenica: *sretnog*, *dražeg*, *arapskog*, *bijelog*, *pov'jenog*, *širokog*, *našeg*, *istog* / *dragoga*, *raznoga*, *okrugloga*, *tanahnoga*, *slatkoga*, *Božjega*, *vedroga*, *podugoga*, *srednjega*, *velkoga*, *toga*, *našega*, *nikoga*, *moga*, *savakoga*. Navedeno ukazuje na činjenicu da duži oblici genitiva zamjenica, kao i pridjeva, ne predstavljaju nikakvu novinu u bosanskome jeziku. Ovakvi oblici „ostvaruju se stoljećima u bosanskome jeziku – od njegovih prvih pisanih spomenika...” (Turbić-Hadžagić 1999). Iz istih razloga Zenunović kombinirano koristi i određeni i neodređeni pridjevski vid: nom. *mirisavi*, *tanki* / gen. *širokog*, *bijelog* / nom. *visok*, *nizak* / gen. *rumena*, *crvena*.

Upitno-odnosna zamjenica *ko* jedanput je upotrijebljena u obliku *tko*¹⁵ što može ukazivati na naporedo dvojno korištenje navedene zamjenice u historiji bosanskoga jezika.

*Pa tko želi steći njegov šefaat,
nek taj uči često njegov salavat.*

Evidentirana je i upotreba opće zamjenice *sav* (sve) u značenju priloga *uvijek*; vjerovatno po uzoru na isto korištenje zamjenice *her* u turskome jeziku.

15 Analagno ovome, u Zenunovićevom tekstu *Smrt Hazreti Muhamed Pejgambera*, s. a. v. s., Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1929. godina, evidentirana je upotreba neodređene zamjenice *neko*, u obliku *netko*.

*Pa ko želi Pejgambera vidjeti,
On će na njeg sve salavat učiti.*

Glagolska vremena i načini korišteni su u skladu s aktuelnim normama bosanskoga jezika. Izdvojili bismo korištenje *krnjeg* umjesto *punog* infinitiva, na pojedinim mjestima, te tvorbu futura I prema fonološkim, a ne morfonološkim pravopisnim principima: *radićemo* / *radit ćemo*.

4. Zaključak

Ako se uzme u obzir da je Ali-dede Bošnjak napisao svoj mevlud još u 16. stoljeću, onda bi se moglo konstatovati da mevlud u kulturi Bošnjaka postoji blizu 500 godina. Nemaju svi mevludi jednaku književnu vrijednost. Neki su u jezičko-stilskom smislu izvrsni, a neki slabi do te mjere da je, po nekim kritičarima, bilo bolje da nisu ni napisani.¹⁶ U svakom slučaju trebalo bi mevludske spjevove posmatrati u vremenskom i društvenom kontekstu njihovoga nastajanja, a ne isključivo iz današnje perspektive, kada je književno iskustvo dobrobrano akumulirano, te ih tretirati prema kriterijima savremene književne kritike. Naći u jednoj osobi onoga ko će udovoljiti unaprijed determiniranoj tematskoj, sadržinskoj, pa i metričkoj formi (jedanaesterac) nije bilo ni tada pa ni sada nimalo lahko. Uvijek je postojala izvjesnost da će vjerski dobro obrazovana osoba moći krajnje udovoljiti mevludskoj sadržinskoj formi, ali da će i, s druge strane, *zakazati* u slijeđenju književno-estetskih zahtjeva. Ali, upuštanje poznavaoa književno-estetskih tokova u pisanje mevludskog spjeva bez temeljitog islamskog obrazovanja pratilo bi mogućnost odstupanja od zahtjeva sadržaja, pa bi se moglo desiti da se o Poslaniku, a. s., nešto napiše / spjeva što nije usklađeno s istinom, a što bi bilo blasfemično – ne bi se ni u kojem slučaju smjelo desiti. Autorova imaginacija i fikcija u ovakvim spjevovima apsolutno nemaju mjesta. Stoga je izuzetno bitno što je u vremenu u kojem živimo nastao mevlud profesora Džemaludina Latića čije je vjersko obrazovanje praćeno krajnjom upućenošću u savremene književne zahtjeve.¹⁷ Isti je uveliko doprinio razvoju mevluda kao zasebne književne vrste.

Mevlud je, prije svega, imao didaktičku ulogu. Njihovi autori su nastojali izazvati emociju kod slušalaca milozvučnim interpretiranjem njegovoga teksta, predočiti im neke najbitnije informacije iz života Allahovog Miljenika,

16 Više o ovome vidjeti u: Bulić, Halid (2019): *ibidem*, str. 207–208.

17 Džemaludin Latić, *Bosanski mevlud*, Sova Publishing, Sarajevo, 2021.

graditi nepatvorenu ljubav prema njemu. Nastojali su pri tome, shodno svojim mogućnostima, što vještije koristiti jezička i stilska sredstva, bez obaveze strogog i krutog podilaženja vladajućim književno-estetskim zahtjevima. Da su uspjeli u svojim nakanama, osobito pojedini autori, govori činjenica da se njihovi mevludi gotovo stoljeće i pol interpretiraju na ovim prostorima – prihvaćeni su u narodu, izazvali su i izazivaju emociju kod ljudi. U prilog tome govori i činjenica da su neke zbirke mevluda koje smo koristili pripremajući ovaj rad štampane u više od 10.000 primjeraka, pojedine i u više izdanja.

Prema tome, posmatrajući mevludski tekst hafiza Zenunovića u kontekstu vremena njegovoga nastajanja, zaključujemo da je imao istančan osjećaj za svoj jezik, da je bio naglašenoga lirskog senzibiliteta. Neka odstupanja od standardnoga bosanskog jezika samo su djelimično rezultat utjecaja kolokvijalnoga govora područja na kojem je autor živio, a više su u svrsi stilogenosti teksta, odnosno njegove metrike.

Literatura

- Arnautalić, Mirsad (priredio) (2018), *Hafiz Sejfid Zenunović, Mevlud*, Medžlis Islamske zajednice Orašje, Orašje
- Behlilović, Muhamed (1915), *Arapska metrika*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo
- Bulić, Halid (2015), „*Mevludi na bosanskom jeziku*“, u: Begović, Filip Mursel (ur.), *Stav*, br. 42, Sarajevo, str. 56–58
- Bulić, Halid (2019), „*Razvoj mevluda na bosanskom jeziku*“, u: Bulić, Halid, *Nove teme iz lingvističke bosnistike*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla, 2019, str. 199–216
- Čaušević, Ekrem (1996), *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
- Čelebi, Bursali Sulejman (1973), *Mevlud*, Sarajevo
- Drkić, Munir i Kalajdžija, Alen (2010), *Omer Hazim Humo, Grafija i leksika Sehletul-vusula*, Muzej Bosne i Hercegovine, Mostar
- Džafić, Jusuf (2019), „*Mevludski” pjesnici u doba Muhammeda, a.s.*“, *Preporod*, 22-1152/2019, str. 18–19
- Džafić, Jusuf (2020a), *Najpoznatiji mevludi na arapskom jeziku do 1918. godine*, [www. behrambeg.ba](http://www.behrambeg.ba) (dostupno 23. 03. 2025.)

- Džafić, Jusuf (2020b), *Aiša el-Baunijja, učenjakinja i autorica mevluda iz 16. stoljeća, Pionirka pisanja mevluda među muslimankama*, Preporod, 21-1175/20, str. 20–21
- Džogović, Alija (2003), „Neke jezičke osobine Mevluda hafiza Gaševića“, *Almanah 21-22, Časopis za proučavanje, prezentaciju i zaštitu kulturno-istorijske baštine muslimana – Bošnjaka*, Podgorica
- Đinđić, Slavoljub i dr. (1997), *Türkçe-Srpça Sözlük (Tursko-srpski rječnik)*, Türk Dili Kurumu, Ankara
- Gašević, Salih (1938), *Mevlud*, Islamska dionička stamparija, Sarajevo, Sarajevo
- Halilović, Senahid (1999), *Pravopis bosanskoga jezika*, Dom štampe dd Zenica, Sarajevo
- Hamzić Mirzet (priredio) (2020), *Safvet-beg Bašagić*, Dobra knjiga, Sarajevo
- Handžić, Mehmed (1943), *Zbirka Mevluda sa ilahijama i kasidama*, (...)
- Hasanović, Meho (2019), *Novi mevlud*, Medžlis Islamske zajednice Zvornik, Zvornik
- Jahić, Dževad i dr. (2000), *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica
- Jahić, Dževad (1991), *Jezik bosanskih muslimana*, Biblioteka Ključanin, Sarajevo
- Janković, Srđan (1987), *Arapski izgovor s osnovama arapskog pisma*, Svjetlost, Sarajevo
- Kadić, Rešad (1963), *Mevlud*, Izvršni odbor Udruženja Ilmije u SR BiH, Sarajevo
- Kadić, Rešad (1975), *Mevlud*, IV izdanje, Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ Sarajevo, Sarajevo
- Kadić, Rešad (1976), *Život i smrt hazreti Fatime*, Starješinstvo Islamske zajednice u SR Bosni i Hercegovini, Sarajevo
- Kadić, Rešad (1986), *Mevlud*, Vanredno izdanje, Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ Sarajevo, Sarajevo
- Kajan, Ibrahim (priredio) (1994), *Safvet-beg Bašagić*, Preporod, Muftić, Edib (ur.); Zagreb
- Kico, Mehmed (2001), *Bosanski jezik i baštinici*, el-Kalem, Sarajevo
- Kovačević, Ešref (1981), *Muhammed resulullah*, Starješinstvo Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije, Sarajevo
- Kovačević, Ešref (1990), *Sabit Užičanin i njegova Mi‘radžija*, El-Kalem, Sarajevo
- Kuna, Herta (1976), „Književni koine u relaciji prema predstandardnim idiomima i standardnom jeziku“, *Književni jezik 1-2*, Sarajevo
- Latić, Džemaludin (2021), *Bosanski mevlud*, Sova Publishing, Sarajevo
- Mahmutović, Mehmed (1978), *Pobožne pjesme za muslimansku djecu i roditelje*, III izdanje, hadži Mehmed Mahmutović, Zavidovići
- Mevlud* (1976), (...)

- Mevlud*; Zbirka tradicionalnih mevludskih spjevova na bosanskom jeziku (1996), Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj, Njemačka
- Mevlud; ilahije i kaside* (1998), odabrao i pripremio: Hazim Gurda, Islamska zajednica Bosne i Hercegovine u Švedskoj, Örebro
- Mevlud* (2005), Kućna biblioteka Mehmedović Rame, (...)
- Muftić, Teufik (1969), „O arebici i njenom pravopisu“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XIV-XV, Sarajevo, 1969, str. 101–121
- Muftić, Teufik (1997), *Arapsko-bosanski rječnik*, III izdanje, El-Kalem, Sarajevo
- Muratović, Admir (2014), *Jezičke karakteristike Mevluda hafiza Saliha Gaševića*, Behram-begova medresa u Tuzli, Tuzla
- Muratović, Admir (2016), „Mevlud kao riznica jezičkih podataka“, *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, br. 11 – 12, novembar – decembar, Sarajevo, str. 1063–1075
- Muratović, Admir (2025), *Povijesnokontrastivna jezička analiza orijentalizama u Hikmetu (1929–1936) i Hikmetu (1993–2001)*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla
- Nametak, Alija (1943), *Gaševićev Mevlud (Predgovor)*, VI izdanje, HAK (Knjižara H. Ahmed Kujundžić), Sarajevo
- Rizvić, Muhsin (1999), *Bosna i Bošnjaci, Jezik i pismo*, Preporod, Sarajevo
- Samardžija, Marko (1995), *Leksikologija hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
- Seljaci, Emrah (2022), *Mevlud-i šerif – Uvodna studija, transkripcija teksta i tumač*, NVO „Kalem“, Bijelo Polje
- Smailović, Ismet (2003), *Bosansko-turski rječnik*, el-Kalem, Sarajevo
- Skok, Petar (1971-1973), *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-III, JAZU, Zagreb.
- Šabotić, Sait Š. (2022), „Recenzija rukopisa *Mevlud-i šerif – Uvodna studija, transkripcija teksta i tumač*“, u: Seljaci, Emrah (priredio) (2022): *Mevlud-i šerif – Uvodna studija, transkripcija teksta i tumač* NVO „Kalem“, Bijelo Polje
- Šiljak-Jesenković, Amina (2000), *Ljubav prema vjerovjesniku Muhammedu, a.s., u književno-umjetničkom tekstu*, Mevlud u kulturi Bošnjaka, Zbornik radova – Izbor mevluda – Bibliografija, BZK Preporod, Sarajevo
- Škaljić, Abdulah (1966), *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo
- Turbić-Hadžagić, Amira (1999), „Duži oblici dativa i lokativa“, *Didaktički putokazi, Časopis za bosansku nastavnu praksu*, Zenica
- Turbić-Hadžagić, Amira (1999), „Duži oblici genitiva, Bosanski jezik“, *Časopis za kulturu bosanskoga književnog jezika*, Tuzla

Zbirka pobožnih spjevova (dobrovoljno pokopno društvo "Rahmet" u Srebreniku),
(...)

Zbirka mevluda s ilahijama i kasidama, (...)

Zbirka mevluda; Sve stvoreno učini se veselo (1990), Predsjedništvo Udruženja
islamskih vjerskih službenika u SR BiH, Sarajevo

Zenunović, Seid (1929), *Mevlud*, Islamska dionička štamparija, *Sarajevo*, Sarajevo

Zenunović, Seid (1929), *Smrt Hazreti Muhamed Pejgambera, s. a. v. s.*, Islamska
dionička štamparija, *Sarajevo*, Sarajevo

101 ilahija i kasida (2001), (...)

<https://www.mevluthediyeliklerimiz.com> (dostupno 23.03.2025.)

Adresa autora

Author's address

Admir Muratović

JU Behram-begova medresa u Tuzli

Behrambegova 1

75000 Tuzla

atkom8@yahoo.com

LANGUAGE-STYLISTIC CHARACTERISTICS OF MEVLUD BY HAFIZ SEID ZENUNOVIC

Summary

In this paper, we have interpreted the etymology of the lexeme mevlud, described it semantically, pointed out the polysemy of this lexeme in the Bosnian language; the name for special religious events, and the name for collections of devotional poems. We have also looked at the role of mevlud in Bosniak tradition, the reasons for organizing such programs, the development of mevlud as a special literary genre among Bosniaks, and illustrated mevlud poems in the Bosnian language and their authors, including hafiz Seid Zenunović from Koraj (1875–1932).

The essential part of the paper is an analysis of the linguistic and stylistic characteristics of Zenunović's mevlud, written in 1929 in Arabic script, published by the Islamic Shareholder Printing House in Sarajevo, and contrasting the content and language of this edition with some of its later editions prepared in Latin script.

Observing the Mevlud text of Hafiz Zenunović in the context of the time of its creation, we confirm that he had an exquisite feeling for his language, that he had a pronounced lyrical sensibility. Some deviations from the standard language are only partially the result of the influence of the colloquial speech of the area where the author lived, and are more for the purpose of the text's stylogenicity, i.e. its metrics.

Key words: Bosnian language, language, Mevlud, program, Mevlud song, Mevlud collections, literary genre, Arabic, Latin, style (geneity), metric